

(O. Zinkevych, O. Kozarenko), logic of musical way of thinking (I. Piaskovskii, Yu. Chekan), and development of musical form (N. Horyuhina, Ya. Yakubiak, S. Shyp).

Results. In this article specific characteristics of musical and poetic texts of this compositions on the phonetic, semantic, genre and metro rhythmic levels were analyzed and described in details. Conclusion about the importance of the poetic and musical metro rhythm (rhymes), search of their coincidences and consonants as the basis of the composer's artistic decision are made. The genre personalities of musical and poetic texts are analyzed, the basic philosophical and aesthetic positions of V. Sylvestrov are carried out in the conceptual system of the technology of musical composition.

The novelty of the study is to reveal the specificity of poetic and musical texts in vocal works of V. Sylvestrov, as the basis of the composer's interpretation of the texts of English poets, determining the direction of the composer's movement towards the lost by European art of the New Time musical-poetic syncretism.

Practical meaning. The results of the study may be useful for further studying the features of the interpretation of poetic text in musical compositions of different genre and may be widely used in the educational process in the specialty «Musical Art».

Key words: interpretation of texts, vocal cycle «Silent songs», semantic, phonetics, composition, metro rhythm, genre, oeuvre of V. Sylvestrov.

Надійшла до редакції 1.11.2018 р.

УДК [781.2]

ПРОБЛЕМА МУЗИЧНОЇ СЕМІОТИКИ В КОНЦЕПЦІЇ Ю. СОЗАНСЬКОГО

Босак Ірина Юрійвна – аспірантка, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», м. Івано-Франківськ
doi.org/10.35619/ucpmk.vi28.86
irina-se@i.ua

Розглянуто монографію українського вченого Ю. Созанського «Музична семіотика». Охарактеризовано основні положення проблеми музичної семіотики в концепції автора. Подано різні методологічні підходи, які автор використовує у дослідженні. Розглянуто семіотичну модель музичного твору як багаторівневу систему та її складові рівні: рівень елементів теорії (моделі) музичної драматургії, рівень зв'язків, рівень цілісності. Проаналізовано елементи семіотичної моделі музичного твору інструментальної музики, поняття «музичної теми», поняття «образу», «система контрастів», поняття «образно-сміслові синтагми» та «музично-синтаксичної одиниці».

Ключові слова: музична семіотика, семіотична модель, знак, музична граматики, структурний аналіз.

Постановка проблеми. Питання, пов'язані з природою знакових систем виникали на різних етапах розвитку людства починаючи з давніх часів. Вони не втрачають своєї актуальності і сьогодні. Однією з сучасних наук, що вивчає знаки і знакові системи в різних сферах людської діяльності, є семіотика, що слугує методологічною основою для здійснення систематичного аналізу структури і функціонування знакових систем у різних суміжних науках, галузі культури і мистецтва (в т.ч. музичного). Семіотика музики є одним із нових напрямів сучасної семіотики мистецтва, вивчає проблему музичного знаку, синтаксису, інтерпретації музичного тексту, трактує музичне мистецтво як інформаційно-знакову систему.

Останні дослідження та публікації. Важливе значення для дослідження семіотики мають праці з різних галузей науки: філософії (Ч. С. Пірс [9], Ч. Морріс [7]), лінгвістики (Ф. де Соссюр [12], Р. Якобсон [16]), літературознавства (Ю. Лотман [5]), семіотики (У. Еко [15], Р. Барт [2], М. Бонфельд [3]), музикознавства (М. Арановський [1], В. Холопова [13], С. Шип [14]), семантики мистецтва (В. Медушевський [6], Е. Назайкінський [8]) окремі музикознавчі праці О. Капічиної [4], І. П'ятницької-Позднякової [10] та ін. Однак, поза увагою науковців залишилось ґрунтовне дослідження українського вченого Ю. Созанського «Музична семіотика» [11]. Монографія порушує широке коло наукових проблем і є першою узагальнюючою працею в галузі семіотики музичного мистецтва. Дослідження Ю. Созанського заслуговує на достойне місце серед музикознавчих праць.

Метою статті є аналіз семіотичної моделі музичного твору та її складових елементів у науковій інтерпретації Ю. Созанського.

Виклад матеріалу дослідження. Монографія Ю. Созанського – ґрунтовна праця, над якою науковець працював упродовж багатьох років. Автор спробував узагальнити й синтезувати наукові дослідження різних міжгалузевих дисциплін, таких як фізика, інформатика, лінгвістика, математика

тощо і ретранслювати їх на проблематику музикознавства. Дослідник висуває чимало припущень та суджень, уводить низку нових понять та підходів, гіпотез й неологізмів.

Ю. Созанський зазначає, що «...музика, як одна з найстародавніших мов, мова з виключно розвиненою ієрархічною структурою, володіючи високим ступенем універсальності, створивши в процесі свого функціонування самостійну конвенціональну систему, могла б претендувати на власну «музичну семіотику» [11; 18–19]. Як наголошує Л. Назар-Шевчук «сама спроба узагальнити і структурувати понятійні та категоріальні параметри музичної семіотики, довести її життєздатність і співмірність з іншими типами семіотичних систем – становило генеральну мету дослідження Ю. Созанського» [11; 7].

Спираючись на наукові принципи музикознавства, автор стверджує, що «певний тип драматургії є в той же час і певною семантичною моделлю музичного твору» [11; 16]. І далі виводить гіпотезу про визначення музичної драматургії в інструментальній музиці як «навмисний і цілеспрямований комунікаційний процес для передачі інформації пропозамузичне, тобто, в більш широкому плані, – релевантний процес, спрямований на відображення дійсності в музичному творі» [11; 17].

У роботі Ю. Созанський обмежується жанрами інструментальної музики, в яких драматургія музичного твору представлена в її «чистому» виді. Натомість, у синтетичних жанрах музика вступає в синтез з іншими видами мистецтва, що ускладнює дослідження.

У монографії музикознавець використовує різні наукові методи і підходи: гіпотетико-дедуктивний, метод триаспектного аналізу, запропонований В. Гошовським для створення семіотичної моделі народної пісні. Триаспектний аналіз заснований на ідеї граматики музичної мови вміщує три розділи: фонетику, морфологію і синтаксис. Ю. Созанський розвиває ідеї В. Гошовського і застосовує їх до жанрів інструментальної музики. Широко застосовує «методи посилок, методи таблиць і матриць... метод графів» [11; 30].

Семіотична модель драматургії в інструментальній музиці становить структуровану багаторівневу систему, що складається з декількох пластів: 1) рівень елементів теорії (моделі) музичної драматургії; 2) рівень зв'язків; 3) рівень цілісності.

На першому рівні елементів теорії (моделі) музичної драматургії науковець розглядає складні питання граматики музичної мови та поступово вибудовує систему понятійних елементів. У семіотичній концепції Ю. Созанського функцію знака виконує музична тема. Це підтверджують його тези: «тема це досить матеріальна структура, що може бути досягнута як слухом (у процесі виконавського акту), так і зором»; «музична тема – це знак, що асоціативно об'єднує предмет або явище екстра музичної дійсності з його звуковим образом (моделлю) у музичному творі і, таким чином, виконує комунікаційну функцію в передачі інформації від композитора до слухача»; «на відміну від загальних форм руху індивідуалізований матеріал завжди прагне до відокремлення від контекстуального оточення в конкретній музично-синтаксичній одиниці: мотиві, фразі, реченні, періоді» [11; 105–106]. Це і є, на думку вченого, однією з головних семіотичних характеристик музичної теми. «Гарантом цілісності теми є період» [11; 107]. Далі автор узагальнює «систему тем» і розглядає її складові елементи в синтагматичному та парадигматичному аспектах.

Наступною категорією елементарного рівня моделі музичної драматургії є поняття «образ». Як зазначає автор, «проблема образу – це проблема естетична (в першу чергу), однак (крім цього) термінологічна, і структурна, і інформаційна, і системотворча» [11; 120]. Ю. Созанський розглядає образ як елемент атрибутивний, суцесивний і симультанний, динамічний і статичний. Також він виводить поняття «система образів».

Третім рівнем елементів теорії (моделі) музичної драматургії в інструментальній музиці є «система контрастів». За допомогою структурного аналізу автор приводить найрізноманітніші типи контрастів і співвідношення між ними.

Розглядаючи рівень зв'язків теорії (моделі) музичної драматургії, в які вступають елементи семіотичної моделі, Ю. Созанський проводить кореляцію «тема – образ» у різноманітних комбінаціях. «Аксіомою кореляції «тема – образ» є те, що система тем і система образів, як концептуальні складові семіотичної моделі, можуть поєднуватися двома способами: жорстко і рухомо (із зсувом теми відповідно до образу)» [11; 139, 141]. Також науковець розглядає кореляції теми з динамічними та статичними образами.

Третій рівень – рівень цілісності підсумовує попередні дослідження, розглядаючи цілісність теорії (моделі) музичної драматургії. Автор пропонує поняття «образно-сміслові синтагми» як універсальної одиниці для об'єднання всіх елементів семіотичної моделі. «Образно-смілова

синтагма – це той фрагмент музичного твору, де на основі кореляції «тема-образ» відбувається осмислення (семантизація) взаємодії двох систем, системи тем і системи образів» [11; 214].

Ю. Созанський виокремлює низку проблемних питань, серед яких поняття полісемії в музиці, поняття конфлікту і проблема його втілення в інструментальній музиці. Спираючись на «граматичні структури» і елементи, автор поступово намагається систематизувати і узагальнити семіотичну модель в інструментальній музиці. Вчений пробує створити систему категорій «асоціації через жанр» і «жанрового стилю». Автор аналізує стильові моделі різних історичних типів: бароко, класицизму, романтизму і приходить «до типологізації семіотичних моделей за рівнем драматургії, провідним генеральним типом серед яких стає модель монотематична», – вважає Л. Назар-Шевчук [11; 12].

Розглядаючи два аспекти семіотичної моделі, Ю. Созанський зазначає семіотичну модель як модель драматургічну і семіотичну модель, як модель мовну. Підводячи підсумки, автор виходить на рівень проблеми «поетичної моделі світу» в музиці: «...це фактично проблема позамузичного як об'єкта моделювання в музичному мистецтві, тоді як проблема музичної висловлюваності («глагольності») – це проблема загальної форми руху як матеріалу і об'єкта зображальності» [11; 474].

Свої роздуми автор спробував узагальнено і схематично відобразити в «Схемі семіотичної моделі музичного твору», на якій концептуальний простір зображений у вигляді опозиції: «дійсність позамузична – дійсність музична». Дійсність позамузична в цьому зіставленні є первинною і в якості об'єкту моделювання піддається вербалізації у першу чергу.

«Щоб відтворити логічну, тобто створену на основі мови, поетичну модель світу, структура музичного твору неодмінно повинна володіти аналогами таких самих первнів, що і мова вербальна. Таким чином – аналогом висловлюваності («глагольності») стає процесуальність самої музичної форми, а аналогом рівня «предметів» є іманентна музична «річ» – музична тема» [11; 471–472].

Далі автор підкреслює: «висловлюваність («глагольність») семіотичної моделі практично виключає висловлюваність («глагольність») ониматопеїчну» [11; 472].

Аналізуючи схему «Семіотичної моделі музичного твору» (див. додаток), бачимо два конструкти – об'єкт і модель – які розділяє «аналогова лінія» двох моделей: нижче неї знаходиться дійсність позамузична; вище – поле конструкта «дійсності музичної». Автор наголошує, «що «аналогова лінія» є важливим структурним компонентом схеми, оскільки, з одного боку, розмежовує обидві системи – та, яка моделює, і та, яку моделюють, з іншого – оголює їх тріадну сутність» [11; 473].

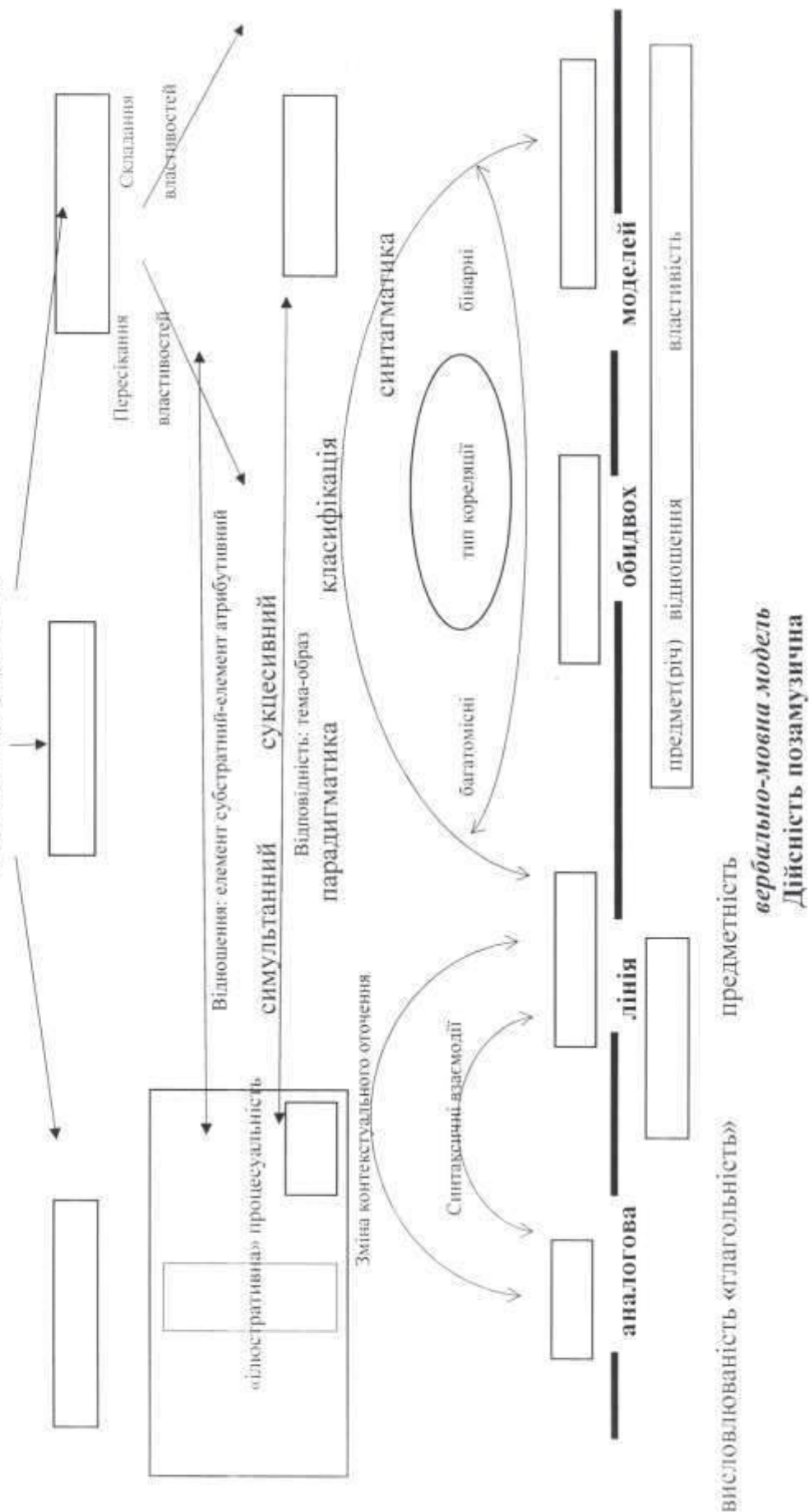
«Категорії предметності обидвох систем зображені у вигляді двох поелементно співпадаючих тріад, розміщених по обидві сторони від аналогової лінії. Між цими системами безпосередній зв'язок (подібність) відсутній. Таким чином адекватність у них змінюється аналогією елементів атрибутивних» [11; 473–474].

Висновки. Таким чином «Музична семіотика» Ю. Созанського – ґрунтовне дослідження, що охоплює велике коло наукових проблем, виходячи за межі суто музикознавчої сфери. В даній роботі автор долучається до процесів глобалізації сучасності і створює «мета-теорію – знаку великого синтезу», зазначає Л. Назар-Шевчук [11; 12]. Монографія насичена схематичними і обчислювальними матеріалами та термінологією інших галузей знань. У роботі подана практична частина дослідження – приклади аналізу музичних творів (наприклад, сонати Л. ван Бетховена, ноктюрнів Ф. Шопена, симфонічної поеми Б. Лятошинського «Гражина», увертюри-фантазії П. Чайковського «Ромео і Джульєтта» та ін.). Ю. Созанський широко застосовує термінологію інших галузей знань.

Ю. Созанський вводить низку наукових теорій, понять і гіпотез, які заслуговують на подальший розгляд і впровадження в осмислення музичного мистецтва.

ЗАГАЛЬНА СХЕМА СЕМІОТИЧНОЇ МОДЕЛІ МУЗИЧНОГО ТВОРУ

Додаток

Дійсність музична
Її модель як сукупність

Список використаної літератури

1. Арановский М. Г. Тезисы о музыкальной семантике. *Музыкальный текст: структура и свойства*. М. : Композитор, 1998. С. 315–345.
2. Барт Р. Избранные работы: *Семиотика. Поэтика*: Пер. с фр. / Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. М. : Прогресс, 1989. 616 с.
3. Бонфельд М. Музыка: Язык. Речь. Мышление. *Опыт системного исследования музыкального искусства*. Вологда : Русь, 1999. 508 с.
4. Капічна О. О. Музичний семіозис ХХ століття як естетичний феномен: автореф. дис... д-ра філос. наук: 09.00.08. Луганськ, 2012. 35 с.
5. Лотман Ю. М. Структура художественного текста. *Об искусстве*. СПб. : Искусство-СПб, 2005. С. 14–285.
6. Медушевский В. В. Интонационная форма музыки. М. : Композитор, 1993. 268 с.
7. Моррис Ч. Основания теории знаков. *Семиотика: антология* [сост. и общ. ред. Ю. С. Степанов]. М. : Академ. проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2001. С. 45–110.
8. Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия. М. : Музыка, 1972. 384 с.
9. Пирс Ч. Начала прагматизма. СПб: Лаборатория метафизических исследований философского факультета СПб ГУ : Алетея, 2000. 318 с.
10. П'ятницька-Позднякова І. Музичне мовлення в дискурсі мовно-знакових теорій. *Українське музикознавство: наук.-метод. зб.* Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. Вип. 39. С. 31–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrmuz_2013_39_4.
11. Созанський Ю. Музична семиотика / Ред.-упор. Л. Й. Назар-Шевчук. Львів : Сполом, 2008. 522 с.
12. Соссюр Ф. де Курс общей лингвистики. Екатеринбург : УрГУ, 1999. 432 с.
13. Холопова В. Язык музыкальный и словесный: их системное сопоставление. *Слово и музыка*. Сб. 36. М. : МГК им. П. И. Чайковского, 2002. С. 43–51.
14. Шип С. В. Музична форма від звуку до стилю: [навч. посіб.]. Київ : Заповіт, 1998. 368 с.
15. Эко У. Роль читателя. М. : Симпозиум, 2007. 502 с.
16. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика. *Структурализм «за» и «против»*: Сб. ст. под ред. Е. Я. Басина и М. Я. Полякова. М. : Прогресс, 1975. URL: <http://philologos.narod.ru/classics/jakobson-lp.htm>.

References

1. Aranovskiy M. G. Tezisy o muzicalnoy semantike. *Muzykalnuy tekst: struktura I svoystva*. M. : Kompozitor, 1998. S. 315–345.
2. Bart R. Izbrannyye raboty: Semiotika. Poetika: Per. s fr./ Sost., obsch. red. ivstup. sl. G. K. Kosikova. M. : Progress, 1989. 616 s.
3. Bonfeld M. Muzyka: Yazyk. Rech. Myshlenie. *Opyt sistemnogo issledovaniya muzykalnogo iskusstva*. Vologda: Rus, 1999. 508 s. URL:<http://www.booksite.ru/fulltext/bon/fel/bonfeld/01.htm>.
4. Kapichna O. O. Muzychniy semiosyz XX stolittya yak estetychniy fenomen: avtoref. dys. doktora filosofskikh nauk: 09.00.08. Lugansk, 2012. 35 s.
5. Lotman U. M. Struktura hudozhestvennogo teksta. *Ob iskusstve*. SPb. : Iskusstvo-SPb, 2005. S. 14–285.
6. Medushevskiy V. V. Intonazionnaya forma muzyki. M. : Kompozitor, 1993. 268 s.
7. Morris Ch. Osnovnaya teoriya znakov. *Semiotika: antologiya* [sost. I obsch. redactor U. S. Stepanov]. M. : Akadem. Proekt; Ekaterinburg: Delovaya kniga, 2001. S. 45–110.
8. Nazaykinskiy E. O psihologii muzykalnogo vospriyatiya. Moskva: Muzyka, 1972. 384 s.
9. Pirs Ch. Nachala pragmatizma. SPb: Laboratoriya metafizicheskikh issledovaniy filosofskogo fakulteta SPbGU: Alteya, 2000. 318 s.
10. Pyatnicka-Pozdnyakova I. Muzychne movlennya v diskusi movno-znakovyh teoriy. *Ukrayinske muzykoznavstvo: nauk.-metod. zb.* Kyiv: NMAU im. P. I. Chaykovskogo, 2013. Vyp. 39. S. 31–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrmuz_2013_39_4.
11. Sozanskiy U. Muzychna semiotyka / Red.-upor. L. Nazar-Shevchuk. Lviv: Spolom, 2008. 522 s.
12. Sossur F. Kurs obschey lingvistiki. Ekaterinburg: UrGU, 1999. 432 s.
13. Holopova V. Yazyk muzykalniy I slovesniy: ih sistemnoe sopostavlenie. *Slovo I muzyka*. Sb. 36. M. : MGK im. P. I. Chaykovskogo, 2002. S. 43–51.
14. Shyp S. Muzychna forma vid zvuku do stylu: [navch. posibnyk]. Kyiv: Zapovit, 1998. 368 s.
15. Eko U. Rol' chitatelya/ Moskva: Simpozium, 2007. 502 s.
16. Yakobson R. Lingvistika I poetika. *Strukturalizm «za» I «protiv»*: Sbornik statey pod red. E. Basina, M. Polyakova. M. : Progress, 1975. URL: <http://philologos.narod.ru/classics/jakobson-lp.htm>.

ПРОБЛЕМА МУЗЫКАЛЬНОЙ СЕМИОТИКИ В КОНЦЕПЦИИ Ю. СОЗАНСКОГО

Босак Ирина Юрьевна – аспирантка, ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника», г. Ивано-Франковск

Рассмотрено монографию украинского ученого Ю. Созанского «Музыкальная семиотика». Охарактеризовано основные положения проблемы музыкальной семиотики в концепции автора. Раскрыто различные методологические подходы, которые автор использовал в исследовании. Рассмотрено

семиотическую модель музыкального произведения как многоуровневую систему и ее составляющие уровни: уровень элементов теории (модели) музыкальной драматургии, уровень связей, уровень целостности. Проанализировано элементы семиотической модели музыкального произведения инструментальной музыки, понятие «музыкальной темы», понятие «образ», «система контрастов», понятие «образно-смысловой синтагмы», и «музыкально-смысловой синтагмы».

Ключевые слова: музыкальная семиотика, семиотическая модель, знак, музыкальная грамматика, структурный анализ.

THE PROBLEM OF MUSICAL SEMIOTICS IN THE CONCEPT OF Y. SOZANSKY

Bosak Irina – Postgraduate student Educational and Scientific Institute of Arts of the State Higher Educational Establishment «Vasyl Stefanyk Precarpatian national University» Ivano-Frankivsk

The article considers the monograph of the Ukrainian scientist Y. Sozansky «Musical semiotics». The main theses of the problem of musical semiotics in conception of the author are characterized. Various methodological approaches the author used in the study are proposed. The article reviews the semiotic model of a musical composition as a multilevel system with its constitutive levels: the level of elements of musical drama, the level of their connections, and the level of integrity of the semiotic model. The concept of a «musical theme», the concept of «image», the «system of contrasts», the concept of «figurative semantic syntagma», and the «musical semantic unit» are analyzed.

Key words: musical semiotic, semiotic model, sign, musical grammar, structural analysis.

UDC [781.2]

THE PROBLEM OF MUSICAL SEMIOTICS IN THE CONCEPT OF Y. SOZANSKY

Bosak Irina – Postgraduate student Educational and Scientific Institute of Arts of the State Higher Educational Establishment «Vasyl Stefanyk Precarpatian national University» Ivano-Frankivsk

The aim of the article is to analyze the semiotic model of a musical composition and its constitutive elements in the scientific interpretation by Y. Sozansky.

Research methodology. The research methodology is based on the use of structural and functional, typological, analytical methods.

Results. Semiotics is one of the modern sciences. It studies signs and sign system in various spheres of human activity. Semiotics serves as a methodological basis for making a systematic analysis of the structure and functioning of sign systems in various related sciences, culture and art. Music semiotics studies the problem of musical sign, syntax, interpretation of musical text and explains musical art as a kind of informational sign system.

Novelty. The scientific novelty of this research is that regarded for the first time in the musicology the monograph «Musical semiotics» of the Ukrainian scientist Y. Sozansky. The author made an attempt to generalize scientific research in different related disciplines, such as physics, computer science, linguistics, mathematics and others, and forwards them to the problems of musicology. The author builds a semiotic model of a musical composition as a multilevel system. The scientist considers two aspects of the semiotic model: semiotic model as a dramatic model and semiotic model as a linguistic model. Then he imposes one model onto another in the form of opposition: the reality of non-musical and the reality of musical.

The practical significance. The «Musical semiotics» by Y. Sozansky is a thorough research, which covers a large number of scientific problems. The author adjoins to the process of globalization of the present and in his work he goes beyond the framework of a strictly musicological sphere. Y. Sozansky introduces a number of scientific theories, concepts and ideas that require future study, and implementation in the practice of musical art.

Key words: musical semiotic, semiotic model, sign, musical grammar, structural analysis.

Надійшла до редакції 1.12.2018 р.